

10 Фев

Unkuf

10 PARAS

۱۳۰۴ آرمنیک ۱۳۰۴
 ارمنیکه بوی و سیاسی خزانه
 صاحب امتیازی فرقه کیم بومابیان
 درعله قله
 —————
 ARMENIK
 JOURNAL ARMÉNIEN
 Directeur-Propriétaire
 KARÉKIM BOYADJIAN
 Cons/ple, Galata

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ, 16 ապրիլ

A sepia-toned portrait of a man in military uniform, likely a general, wearing a bicorne hat and a sash, with numerous medals on his chest. The man has a full beard and mustache. The portrait is mounted on a light-colored, textured card.

կատուի խաբերը արտաբերեց գոռ ձայնով մեր Բազմութեան մէջ մասը մաս նուազեց միտպետական տարրը, գոռն ինքնաթիռ դուրս ելաւ չլիարակէն. գոռաւ ձայլէն բերդոյիչեալ սինլթրոններուն երրորդ րնկերակից Պէճըրի կէս ձամբէն վերէ դաճեց, դեղնուած ու դողողօղուն, թէ՛նէ մէջ երկու ժամ վերջ 7-8 տարիներու առաջնորդութեամբ գաղափարակիցներու լրդով տարուեցաւ նորէն թիւրքերը գրկէ չմասնակցեցեան ուրախութիւններուն միայն յիշատակեաները զարդարեցին իրեն խանութները. առեւտուէն սկսեալ մինչև գլխիւրեան ժամը չքոս տեւեց ուրախութիւնը. համայնակ պատմութեաններէ զարթոյց համայնակեցեալն ուրախութիւն լուսավառութիւնը, զարթոյրարանք կատարեալ եղաւ. գոյնզգոյն սպորտներն բեւեղները, ոսկեհամակ պաճուռներն ու գորգերը ճամայխով տեսարան մը պարզէին. ամէն կողմ նուազածութիւն ամէն կողմ խիւղ. կանաչը գգխիւր «լիւր, լիւր», տղայքը ցատկաւառեւք եւ տեղ ալ բաժանակցող ընդհարումը անքցատրելի էր, որոնց առջեւ տարինն ի վեր ճնշուած հոգեւ զոյն կը օլորէին էլ աս, Աստուած իմ... Եւ ուրախութեան այս կատակուն մեջ չէինք մոռնալ խառնել արցունքի չիթը. ա՛հ, այդ չիթ Պոլսոյ եւ Առանայի մէջ մեր նշանակալից լուրջ եղբայրներուն յիշատակին խառնուելէ էր։

Կատարուած հրամանաւորը պատճառով
նանկ. — Հայաստան հիւպատոսը՝ Մ.
Պրախ. — Զինուորները խոստաց-
ուած դրամը կը պահանջեն. —
Հակասահմանադրական մի-
ջադէպեր:

Կարին, 19 Ապրիլ

Ահաւոր հրէջի մը կազմակերպած սարսափներուն պատճառով, Կարինը ամբողջօրեակէ բերել տալիս էր սարսափներ, որոնք անհասկնալի մը առջեւ չէին կարողանալ հաւանք ունենալ։ Բայց այն որ կը կարծէր յայտնութեան և մեծութեան գազապինակէն հասած ըլլալ, այնպիսի ճիշդ գառնով ժուռ մը կ'ընտելնար որ ճիւղթութեան մատուցէ իրեն և իր միջոցակցիները, բոնք անանկնկի մը առջեւ չլսորոծ, իրենիցն չէին կրնար վճռել։ Հայաստան մանտորական ցոյցներ կազմակերպող հազար թէ վեց եօթը օր անցած էր, եհնաւորօր մը կը հաղորդէր Կարնոյ հրաժանաւորին պաշտօնանկութիւնը, որ մաւետինի մը արդող չայ ազգաբնակչութեան համար։ Անախիւս արժան ճամնաւորութիւնը, ամբողջած ու պարտաւորուած էին ծածուկ պահել այն Հայեր երեսներ հրամանատարին գառան արքայ եակիներուն անտէրիւնը, որ իրենէն լըտր թափանք և հետաւտես աքերով։

Պաշտօնանկ հրամանատարը կատարել
թեկն էր գիտեր թէ ինչ պիտի ընէր,
այն օրը, կարինն ալ պիտի տոնէր Ն
Սուրբանին քահակալութեան տօնը: Ս
դաւաճանն և հայրենատեաց հրամանատար

իր ամբողջական հաջողությամբ կը ներկայա-
պահ հանդիսանալայր, որ Երեւանի մար-
զիստական իր թրեքց արշավանքին համա-
գլխաւոր կը ներկայանան Այս անի գի-
շակեր բերքին էր, որ նախօրօք հայ ու-
սմանականներն հրապարակեցին հաւաքել կու-
տար, Կանխարկը որ Հայերն այս հանգիստը
իր կայանակայուն, ինքնոր կը տարակուս-
եւր տակաւին Հայուն ողջմաստները վր-
այա :

Կը Լսե՞նք որ կաշառուած զինուորացեալներ
ջոյգ կը պատրաստեն, արգիլելու համար
կառնաւտաարկն մէկնա՞նք, որովհետեւ
կառնած են որ վաղը միւս օր զինեմը ալ
գլխով և հարցաքննութեան պիտի ելնթար-
քին: Ո՞վ կընար տարակուսիլ թէ Թուր-
քիան իր ծոցին մէջ ի՞նչ սննդանքն այն-
պիսի օձեր, որոնք պիտի խայթին ու մա-
հացնեն հայրենիքին անշորորդ թխուր:

Բոլորովին տարբեր է ընթացքը Կարնյո ֆրանսական հիպատոսիսի մեջ: Պաթերի, որ անկեղծօրէն կը պաշտպանէ մեր չարիքի լինելն շահերը և անկեղծ սիրողն է մեր Սահմանադրութեան: Եւ այս կը յուսանայ մարդէն Փրանսայի անձնագոյ հաւանութիւնէն որոնք Թուրքիոյ՝ ընդհանրապէս և Հայութեան մասնաւորապէս անկեղծ ըտրեկամներն են: Ասոր ամէնէն թարմ ապացոյցը Կարնյո ֆրանս. հիպատոսիսի Պ. Պաթերի գործունէութիւնն է և Հակասահմանադրական ցոյցերու պատճառ անմամբ ներկայապահ կուտակարկի, լայնակիով ծանրակշիռ հետեւներն ու իր վրայ իրակած պատասխանատուութեան բաժինը: Ինչպէս նաեւ իր մտացաւ այցելել Հայոց առաջնորդներին, խաբարներով և պաշարներով թիրս և հեռատեսութիւնը քարոզելով: Հայերն ու չլսած լաւ կը գնահատեն անկեղծ ըտրեկամութեան ընթացքը: Կարնյո վերջին ցոյցերու պատճառ, երբ իթթիհատականները կը հալածուէին, ֆրանսական հիպատոսիս աշակերտն ու միակէ էր, որ իր պատասխանատուն զանքը կը բանար հոն պատասխանը: Իթթիհատականներուն առջեւ. մինչև ռուսական հիպատոսը կանտոնէ կը յայտարարէր մասնաւորապէր իր հպատակներուն թէ ո՛չ ոք ներս պիտի չընդունիր, բայց անոնց շահերը պիտի պաշտպանէ: Փրանսական հիպատոսարանն այնչափ իթթիհատականներ կ'ապաստանէին, որ անոնցմէ մէկ քանին շատ սիրով կ'ընդունէր անագիտական հիպատոսարանը՝ իրեն Պ. Պաթերի հիւրերը:

Նոր Կայսեր Մեհմեդ Ե-ի գահակալա-
թեան ամեն առթիւ մինչ շատեր շուրճի-
քի, միսալապի և ասպիքի վերառու-
թիւններով գլխաւոր անպիտան և շէնքեր
պիտի շքեղազարդէին, հակասամանադ-
րական և կաշաւառ գինեոտորներ խուճ-
րեով կը շրջին փողոցներ և կ'արգիլին
այդ տեսակ վերառութիւններով զարդա-
րել շէնքերուն ճակատները: Արիւոտներն
ունի այդ յայտարարութիւնը կ'ապշէ մա-
նաւանդ թուրք հարուստներուն վրայ:
Նոյն դիտողութիւնը կ'ընեն նաև Հայոց
առաջին դիւրարներ, բայց թէ՛ այս տիւրքի-
ն և թէ Սանտասեան վարժարանը հերթը
տեւի կը մնան, որովհետեւ Թրքաստկա-
ն հեղաշուոյթը խառն կը պատուիրէ վա-
շախնը:

Այն գլխերը, երբ Սուլթան Համիդը
գահաձեցությունը հաստատող հեռագիրը
կարճին կուռսանէր, բոլոր զինուորները, եր-
կու կողմակալութեան թաժմուտով, աստիճան
կռիւ մը կ'աւանդէին, և կ'ըլլէր թէ շատեղ
այ վիրտուորական են: Սուլթանը, որ
Սահմանագրականէն Մեկ թիւի գահընէն
ցուծիւնը՝ գէպերուն և ցոյցերուն ընա-
կան հետեւածը կը նկատէ, մինչ միւս
խումբը, կաշտուածը, հակախումբ կը
այդտէ: Բայց զինուորներն այլ չուտով կը
հիասթափուին, որովհետեւ հրամանատա-
րին կողմէ իրենց խոտաբացած երկ-երկու
ուսկի կաշուքը չխրագործուիր, այլ զի-
նուորները, մասնատուարք թնթին
թափաքներուն կը որուի եթովքական մէ-
ծութ, և հիմա որ հրամանատարը պայա-
նանկ եղած պիտի մեկնի, այդ դրամը կը
պահանջեն:

Ձկնուրիները առաւօտէն մինչեւ իրիկ
կօտէ գինեւոտները կը թափափուին ու աղէ-
ցոյցոյն եւս ղէպփերու ծնունդ կուտայ
որովհետեւ առաքման սպանելին իրենց պալ-
տօնին գլուխը կեն: Հակառակ անոր
հրաւմանաւոր պատմանակ եղած՝ հ. տու-
թանն ալ գաւընընց ըլլալով սանձաւառ-
թանակ կարգերը պիտի զերանաւառուէ:

ին, սակայն անսահման ապերազան զին-
ուսւթներն ու խուժանք օր չանցընեն որ
ստալյոզ լուրերով Հայերը չի վախընեն.
և կարծիք որ Հայերը ապաստակալին վի-
ճակի մէջ ըլլալով մէկտեղ, պէտք չէ որ
ամենէն առջին շուէին ալ շարժին, արօթ
մին ի տղի միգրիտները:

Զի մտառամ աւելցնելու թէ գահակա-
լութեան ցոյցերը շատ անշուք և անաղ-
մուկ անցան և երկու դրացի հասարակու-
թիւններ իրարմէ կը վախճային կարծեա-
լայց ճշմարիտն ալ խռնամութիւնն ու չա-
փաւորութիւնն էր:

Հաւանականաբար, վաղը, ապրիլ 20ին,
հրաճանադարը մեկնի:

ՄԿՐՑԻԶ ԳԱՐՍՍ.ՄՆԱՆ,

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓԸ

ՄԱՐԱՇ, 17 Ապրիլ 1909

Քաղաքին մէջ վերջին օրերս տեղի ունեցած ահաբեկիչ դէպքերն ու կոտորածային ինքնամարտ տեղեւորութիւնն ապով աւայն կարգադրութիւնն մը խնդրելու համար կարելի չեղաւ գտնել հեռաքաղաքին լուրերը ղրկել պատկանեալ մարմիններու, վախճանով որ մի գուցէ ուրիշ աների օտակալի դէպքեր տեղի ունենան, ուստի անվշտ չիլի ցորմեցաւ տեղուայ ֆրանսական իւր պատմական, խնրելով որ գտնել ինքն ձած կազմելով մը իմացնել եղելութիւնը թէ՛ Պոլսոյ Պատրիարքատեսինն եւ թէ՛ ֆրանս. դեսպալինն։ Մարաշի վերջին դէպքը (և իր յուսածը որ վերջինը պիտի դառնաւ առ յաւէտ) տեղի ունեցաւ միայն եւ միայն կառավարութեան, կամ աւելի ճշդը կանոնադրիչին այս մասին ցոյց տուած անհոգութենէն ու անտարբեր գտնուելէն։ Եթէ նախապէս քիչ մը հոգածութիւն ցոյց տրուելու ըլլաւ, լսան մին ալ չէր պատահար նշուուի։

Թուրք մղեանալէ խռժանը, նախորդէ
կառավարչին զի՞մ ըրած ցոյցին համար
անպատիժ մնալն քաջապիտանն, երկ-
րորդ մըն ալ ընկուել մտադիր էր արդէն,
որուն օգնեց նաեւ ներքին գործոց նա-
խարարութեանն կողմէն աւանոր մէկ կար-
գադորութեամբը Մարաշի նման կարեւոր
լէտի մը վրայ, ըստին բռնանդալ իմա-
նով անկարող, հայաստեաց, հին րժժիմին
հատարանով հպատակն ու Նիկեմեոսին Մո-
լայի ընկեր Այի Հոյտար անուն ստախոս
տարաբնոյ մը կառավարչի կարգովը, եւ
նա ապօր անոր քարեկարգչի կարգով
գրութեամբը քաղաքի զգալող հայու-
թիւնը նկար կացոյց տեսնելու մասնունեցաւ
զոր տնարագրել անկարելի էւ երկու խոս-
քով պատմեցն եզրուիլիսը:

Ապրիլ 2, հինգշաբթի, առառուն հե-
ռադիոյ մը կուգայ կառավարութեան հե-
տեւեալ իմաստով. «Օտարահաստա-
ներու կհանձն ու ինչքը պատգանքեք,
պահեստի չորս զունք զէնքի տակ առնե-
լով Չէյթեանը ամբացուցէք...» Միացեալ
կիսաք ղրկուե՞նքմար երեւակայել, առջե-
հնազանդը հաղիւ ըսնի մը օրեր ետք կը
րեկի եղաւ իմանալ, զի քաղտնի կը պահ-
ուէր ան (ե իրաւամբ) Հայերէն, սակայն
ընթերցումը խլրտում մը եւ շշուկ մը կար
արդէն:

Ապրիլի 3, ուրբաթ, քաղաքին մէջ գրողը
մը կը շրջեր թէ Աստանայի ու անոր յա-
րակեց գիւղերու մէջ ղեկագրէ, կամ ա-
ւելի ճնշելով, կոտորակներ ստեղծ ունեցա-
ւին, և Մարաշէն իսկէհաներուն քայտը
կարողանաւ ալ յարձակուի կրած և, ըստ
ստորագ անգեկոյթիմէնները կը պակնիւնդե-
ները իրիկուան ժամը 11ին (Ը.Թ.) մերձակա
միջնորձագ անուն հայ գիւղի՝ ճէհաշահ
ու աղաներուն ստորագբուխմէնամը գրու-
թիւնն մը կը հասնի Մարաշ, որով գիւղա-
քեփ, իրենց թուրք ամբարի մը կողմ
ժողովապատուած ըլլալնին յայտնեղով դիմ-
ման մը ու կառավարութեան ժամ ղեկ-
նորդութիւն մը կը ինքրէին. ասոր վրայ
գտնքտի երեւոյթները հաւաքուելով եր-
կար խորհրդակցութիւնէն մը վերջը՝ Ար-
մենակ խօսք. Պիլեգիկեանս իր հետ ունե-

նալով նաեւ ուրիշ երկու հոգի, կը դիմեին
Միսիէնաթրքի փայտին, եղիւռիձիւնը
պատմին և կը ինքնին որ շուտով կա-
նոնաւոր զօրքերէ կազմած պահապա-
ղիւորներն ուղարկէ վերոյշեալ գիւղը՝
ռակակ կտաւափերը կտաւափէ տ անց
իսկանս պատգիւհնութեամբ մը յայտնի
թէ Առանայի ղէպքը անկարելի էր բան մը

էր, ուստի պէտք չէ աճապարելով ժողովուրդը զրգոյել և յուզում յատույ բերել. «Այս պէտք եղածը կը խորհրդ և բան մը չի պատահիր, կ'երշատաւորեմ այս մասին, միայն թէ դուք խնդիրը մի՛ տարածէք եւն»։ Բայց Սամանյէի և Պաշէկի կողմէն բանի մը վկայատը փառասովաններն կ'ուզան եկապատասիրի ի ձեռնդնաց, այս լուրը փութով հասաւ Ռարաշ ու քերէ բերան տարածուեցաւ, որով հայ երեսփոխերը սուրկուեցան կրկին երկաթ պարտաւ խնդրել կառավարիչէն որ առանց ժամանակ կործնելու համէ ձեռնիկներ հանել տայ ամէն կողմ, որպէս զի քաղաքին մէջ պատահելիք դէպքերն առաջին առնուի. բայց միեւնոյն պատասխանը կը տասնուի. հետեւապէս, ապահելը կը ամփոլարին շինմով հրամանատարին ու կը պարզուին մինտրնալի կազմաթիւրն. հրամանատարը թէ չէ գաւ իր յայտնէ ու հող ցոյց կուտայ, բայց միեւնոյն ժամանակ կը յայտնէ թէ պարտաւոր է պահանջը դնել հաս ու հոն. Որքան առնեն որ կառավարիչին մասնատը հրաման մը չտրուի իրեն, չի կրնար տարբեր կարգադրութիւն որ ընեն իր ջողէն, և թէ առ այս որոշ հրամանագ մը չիկայ կուսակալութենէն եւն,։ Բայց աղաներու արգելումն վրայ հրամանատարը կը յայտնէ թէ ինք ժամ առաջ պէտք եղանները կը խորհր ու ի գործ իր դէն։ Իբրկուսեք ժամը Յին, նամակ մը կը խորբարցուի ու կը զրկուի մնաքնաց որ զգուշ մնան ու պատահականութեան առաջին առնել ջանան, վաղը անպաշտօնը պիտի զրկուի քիւղը, ինչպէս որ զնաց արդէն լավորդ օրը, ու զիւրը ազատեցաւ։

Ապրիլի 4, չարաթի, ամեն մարդը իր մասնաւոր զբաղումով գլուխին է արդեն, սակայն նախորդ օրերու լուրերը ամբողջ մէջու մէջու չափով մողովութիւն ընդունի մէջու կը շնչէր և դէպքի մը հաւանականութիւնն էր զի փախուցողը, զայս կոտակելով, երբորդ անգամ մըն ալ զիմուններ կ'ըլլային կառավարութեան, և հրամանատարներ կ'այսինքն թէ Ատանայի և շրջակայներու մէջ պատահածը թիւեւն բան մըն է. «Սեհմա գործը կը ցրուած ամէն կողմ մ'ընթացէր կը հանդարտեցնեմ, մարդու խօսք չուրդ»։ Ինք գործը կը քաղաքէ ինք գործին զբաղող առեւն ահա մտղենք կ'ողորպտուած կարուանէն փախստականներ քաղաք կը մտնեն և յուզում կը բաշխուածայնութիւն. ահա մէկ ի մէկ խուճապ տը եղի իմանալ, որով թէ՛ Հայերն և թէ՛ Թուրքները միասնական, խառնութիւններ կ'ընդունի ալ բազմակի արագութեամբ և չափողնի կ'ըսէ ձգելով՝ տուճանքին կը դիմեն ահաբեկ ու երկիւղալիք, սակայն

այսպէս թուրքերը զինուած կը տեսնուէին ստերովով, թուրքերով, տապաւրներով ու բերեղով եւ քիչ ժամանակուան մէջ 50 հաւելի չ'աղեր կը վերաադրեն, որոնցմէ 4-ը անխնայան գետին կը փռուին իսկոյն եւ մնացեալները հիւանդանոց կը փոխադրուին վերջէն, որոնցմէ մինն եւ այսոր մեռած են 11ը եւ մնացեալներէն ալ յայտ չ'էկալ բացի 2 կամ 3էն։ Գառաւարիչը դեռ հնարքներ ունիտ խորհի՜ պատահակաւ տեսե՞նք նաւաւը տանիցն։ Եղորդուեալ տունները փակուած կը մնայ, չուկան գոց է։ Գառաւարիչը հազիւ կը շարժի, սողով մը կը գտնուի ու մեծ կը ջարդէ եւ ջրօրքեր կ'ուզարկէ ամէն կողմ, սակայն արդէն գործը լմնցեր էր. պահապան զօրքերու հակոդուծեալն նահատակները եկէն ղեկի կը փոխադրուին, ու ետքը գերեզմանն տաքուեալ կը թաղուին. նահատակներուն մեծագոյն մտաւր երկտաքարդն են՝ մէջ կը բացատրեցեալմամբ, մեռեալներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ դէգագործ մը, որուն նախ ձեռքի մատները կտրած, ետքը արմուկը հանած է ուռնէ վիրաւորած ղէմքը դաշուրի հարուաններով շերտ չերկ կտրածած էին, անակի որ անձնաշահելը դարձած էր. մնացեալներն ալ ասէն տարբեր երեւոյթ մը չունէին, ումանց հրաշք երկաթներով խոված. ումանց մուրճի հարուաններով գլուխը ջախջախած է ուման ալ գլուխը գամ գամած էին եւն. եւն

Ապրիլ 5, կիրակի, քաղցրին մեջ մասնաւոր դէպք մը չի պատահեցաւ թէեւ սաղայն չըլլականերէն ըստական թիւումեռեայներու լուր անուեցեալ, որոնք լայնի մը օր ետքը հազիւ հոս թերութեանն ներկայութի, 6 ապրիլ, կէս օրու ատենները, քաղցրին մօտուկայ հայ գիւլ

29 ၆/၁၁/၁၉၁၆ 325

